

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ АУДИТУ СУБ'ЄКТІВ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

Оскільки ринки, на яких працюють суб'єкти природних монополій характеризуються відсутністю ринкового ціноутворення (директивністю ціноутворення), нееластичністю попиту на продукцію, об'єктивно перед державою постає необхідність дієвого механізму регулювання з метою усунення і попередження негативних діяльності природних монополій та забезпечення задоволення суспільних потреб.

Особливостям регулювання діяльності природних монополій, зокрема в трансформаційних економіках, присвячені наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів: І. Гольденберга, Є. Жильцова, В. Кокорєва, О. Маліннікової, В. Студенцова, В. Базилевича, В. Лагутіна, В. Кривуцького, Г. Филюк, А. Бутиркіна, О. Костусєва, А. Кравченка та інших. Однак, не всі аспекти цієї проблеми з'ясовані та отримали належне обґрунтування.

В умовах теперішньої ситуації у країні, особливо у енергетичному секторі, склалася гостра ситуація через підвищення тарифів за енерго-, газо-, тепло- та водопостачання до економічно обґрунтованих розмірів, від яких в першу чергу страждає населення, яке знаходиться і так в достатньо непростих умовах. Природні монополії часто завищують витрати при закупівлі ресурсів. Зокрема, є випадки закупівлі ними палива для своїх потреб за ціною на 15-20% вище ринкової. Необхідно створити спеціальні програми впливу на витрати монополій, для чого необхідно спочатку провести аудит. Потрібно розглянути витрати, зіставити їх із доходами та зробити висновки про їх обґрунтованість. Саме тому, варто на законодавчому рівні зазначити основні аспекти проведення незалежного аудиту природних монополій, котрий визначатиме правові, економічні та організаційні засади проведення обов'язкового аудиту діяльності суб'єктів природних монополій в Україні. Та спрямовуватиметься на забезпечення ефективності функціонування ринків, що перебувають у стані природної монополії на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та держави, сприяння раціональному використанню матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Одним із фундаментальних термінів, які слід внести до положень конкурентного законодавства - економічна обґрунтованість тарифів.

Економічна обґрунтованість тарифів (цін) на товари (послуги) – відповідність тарифів (цін) встановлених суб'єктами природних монополій фактичним витратам понесеним на створення товарів(робіт, послуг), що досягається шляхом відповідності переліку витрат, які можуть включатися до тарифу(ціни), затвердженому національними комісіями регулювання природних монополій.

Основні положення, які мають бути законодавчо закріплені:

1. Періодичність перевірок незалежного аудиту

Періодичність перевірок незалежного аудиту буде визначатися, залежно від типу ринку на якому діє суб'єкт природної монополії. Для суб'єктів, що діють на загальнодержавному ринку періодичність проведення аудиту становитиме один раз на п'ять років, за умов, що протягом одного із років, темп росту цін (тарифів) на товари (послуги) не перевищував темп інфляції більше ніж у двічі. Для регіональних ринків періодичність незалежного аудиту буде визначатися наступним чином: якщо ціни (тарифи) на товари (послуги) вище від середніх цін (тарифів) на інших регіональних ринках цього ж товару, суб'єкт природної монополії підлягає перевірці у наступному, після звітнього періоді. Якщо ж ціни (тарифи) на рівні, або ж нижче середніх, то суб'єкт природної монополії підлягає перевірці раз на п'ять років, якщо вартість активів яких за даними останньої фінансової звітності перевищує 1 млрд. гривень або розмір чистого доходу за останній звітний рік перевищує 1 млрд гривень.

2. Аудиторські фірми, які можуть бути залучені до проведення перевірки

Аудиторські фірми, які можуть бути залучені до проведення аудиторської перевірки усіх суб'єктів природних монополій мають відповідати наступним критеріям: у своєму складі вони повинні мати більше трьох сертифікованих аудиторів, пройти перевірку забезпечення контролю якості, застрахувати професійну відповідальність та бути відкритими через публікацію звіту про прозорість; компанії, у яких не менше 70% капіталу належить українським фізичним особам, які мають національний сертифікат аудитора. За перевірку кожного підприємства повинен відповідати окремий партнер аудиторської компанії.

Для проведення незалежного аудиту суб'єктів природних монополій вартість активів яких за даними останньої фінансової звітності перевищує 1 млрд. гривень або розмір чистого доходу за останній звітний рік перевищує 1 млрд гривень встановлюються додаткові критерії, а саме , можуть залучатися аудиторські фірми, де працює понад 100 працівників, щорічний дохід не менший за 30 млн. та наявний страховий поліс щодо відшкодування можливих збитків внаслідок здійснення професійної діяльності на 50 млн.

Будь-яка аудиторська компанія, що включена до Реєстру аудиторських компаній Аудиторської палати України, та яка буде відповідати встановленим критеріям якості, матиме змогу приймати участь в цьому конкурсі (тендері).

3. Процес відбору аудиторських фірм для суб'єктів природних монополій

Процес відбору аудиторських фірм буде відбуватися на загальних засадах здійснення державних закупівель відповідно до ЗУ «Про державні закупівлі», контроль за якими національні комісії, що здійснюють державне регулювання на ринках природних монополій.

4. Фінансування аудиту природних монополій

Сплата послуг аудиту здійснюється за рахунок коштів суб'єктів природних монополій.

5. Оприлюднення результатів аудиту суб'єктів природних монополій

Аудиторська фірма протягом 3 робочих днів з моменту закінчення робіт з проведення аудиту направляє звіт до уповноваженого органу – національних комісій. Звіт після його подання до уповноваженого органу підлягає громадському та експертному обговоренню. Уповноважений орган з урахуванням пропозицій ради споживачів і зауважень та пропозицій користувачів офіційного інтернет-порталу уповноваженого органу, готує протягом 7 робочих днів висновок про результати аудита, в якому мають бути відображені:

а) позиція уповноваженого органу щодо звіту;

б) надійшли пропозиції та зауваження користувачів офіційного інтернет-порталу уповноваженого органу і відомості про їх обліку, а в разі наявності неврахованих пропозицій та зауважень - також обґрунтування відсутності необхідності врахування відповідних пропозицій та зауважень. На підставі висновку уповноважений орган у межах встановленої компетенції вживає заходів щодо усунення виявлених недоліків. Всі результати аудиторських перевірок суб'єктів природних монополій мають бути опубліковані протягом одного місяця у спеціалізованому друкованому виданні.

6. Відповідальність посадових осіб суб'єктів природних монополій за порушення виявлені у результаті перевірки

Посадові особи суб'єктів природних монополій несуть адміністративну відповідальність за невиконання або несвоєчасне виконання рішень органів, які регулюють діяльність суб'єктів природних монополій, ненадання чи несвоєчасне надання інформації цим органам або надання завідомо недостовірних даних у порядку, передбаченому Кодексом України про адміністративні правопорушення.

За допомогою введення в дію запропонованих законодавчих змін, буде змога в першу чергу перевірити економічну обґрунтованість тарифів (цін) на товари (послуги) суб'єктів природних монополій, що на сучасному етапі розвитку економіки є надзвичайно важливим. Також аудит сприятиме підвищенню довіри до звітності з боку користувачів, зацікавлених в інформації про економічний суб'єкт. Виявлення наявних резервів діяльності суб'єктів природних монополій буде сприяти підвищенню їх інвестиційної привабливості, що в свою чергу відкриє потенційні можливості для розвитку.